Länsstrategi för jämställdhetsintegrering

11

LS 2017-0818

Landstingsrådsberedningen

SKRIVELSE
2017-11-01

LS 2017-0818

Landstingsstyrelsen

Länsstrategi för jämställdhetsintegrering

Föredragande landstingsråd: Anna Starbrink

Ärendebeskrivning

Ärendet innehåller en länsgemensam strategi för jämställdhetsintegrering i Stockholms län för åren 2018-2020.

Förslag till beslut

Landstingsrådsberedningen föreslår landstingsstyrelsen besluta

att Stockholms läns landsting ställer sig bakom den framarbetade länsstrategin för jämställdhetsintegrering 2018-2020 och kommer att arbeta i överensstämmelse med den

att Stockholms läns landsting åtar sig att fortsätta samverka med berörda myndigheter för att strategin ska få genomslag och bidra till fortsatt utveckling av jämställdhetsfrågorna i länet.

Landstingsrådsberedningens motivering

Utgångspunkten för jämställdhetspolitiken i Sverige är att kvinnor och män ska ha samma möjligheter och makt att forma samhället som sina egna liv. Jämställdhetsintegrering innebär att jämställdhetsperspektivet ska ingå i allt beslutsfattande på alla nivåer. Målsättningen är att kunna förverkliga målen om jämställdhet i samhället.

Utifrån de nationella jämställdhetspolitiska delmålen har en regional strategi för Stockholms län tagits fram. Syftet med strategin är att skapa förutsättningar för samverkan mellan aktörer inom olika sakområden i länet. Den kan också användas som verktyg för det interna och externa arbetet som de olika aktörerna bedriver inom jämställdhetsområdet.

Det är viktigt att privata och offentliga aktörer förverkligar strategierna i sina verksamheter för att de jämställdhetspolitiska delmålen ska få full genomslagskraft.

Strategin för jämställdhetsintegrering för Stockholms län har tagits fram av en grupp bestående av representanter från Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, Länsstyrelsen i Stockholms län, Polismyndigheten och Stockholms läns landsting. Länsstyrelsen har varit sammanhållande i arbetet. Gruppen har gjort en analys av hur det ser ut med jämställdheten i Stockholms län idag och föreslagit åtgärder inom några områden där en utveckling bör ske. Det är regeringen har gett länsstyrelsen i uppdrag att ta fram länsstrategin.

Gruppen har prioriterat några få områden under vart och ett av de nationella jämställdhetspolitiska målen. Man har beskrivit vilken typ av arbete som behövs i Stockholms län för att utveckla området. De perspektiv man utgått från är skillnader inom och mellan grupperna kvinnor och män. Men man har även beaktat ålder, etnicitet, religion, sexuell läggning, funktionalitet, klass, könsidentitet och könsuttryck.

Strategin ska vara ett verktyg för arbetet i länet under perioden 2018 – 2020.

De jämställdhetsmål som gruppen prioriterat för Stockholms län är följande sex områden;

1. **Jämn fördelning av makt och inflytande.**
   Prioriterade områden är att öka kvinnors tillit till och delaktighet i demokratin samt att stärka samhällets stöd och skydd mot försök att minska kvinnors inflytande.
2. **Ekonomisk jämställdhet**.
   Prioriterade områden är att minska könssegregeringen på arbetsmarknaden, utjämna könsskillnaden i sysselsättningsgrad, minska löne- och pensionsskillnaden mellan kvinnor och män och främja likabehandling på arbetsmarknaden.
3. **Jämställd utbildning**.
   Prioriterade områden är att minska könssegregeringen i utbildningssystemet, förändra könsstereotypa normer för att skapa lika villkor och möjligheter i skolan samt utjämna olikheter mellan könen och olika geografiska områden i länet när det gäller utbildning.
4. **Jämn fördelning av obetalda hem- och omsorgsarbetet.**

Prioriterade områden är att öka mäns deltagande i och utnyttjande av offentligt stöd till föräldrar, öka kunskap och kännedom om fördelningen av det obetalda hem- och omsorgsarbetet och dess effekter samt utjämna de inomregionala skillnaderna i användningen av offentlig omsorg.

5. **Jämställd hälsa**.
   Prioriterade områden är att öka jämställdheten och jämlikheten i hälso- och sjukvården. utjämna olikheter mellan könen och olika geografiska områden i länet när det gäller hälsa samt förbättra den psykiska hälsan inom de områden där könsskillnader är tydliga.
6. **Mäns våld mot kvinnor ska upphöra**
   Prioriterade områden är att stärka det förebyggande arbetet för att motverka mäns våld mot kvinnor, stärka skyddet av våldsutsatta och öka utrednings- och uppklarandegraden av anmälningar om våld mot kvinnor och barn samt öka offentligt anställdas kunskap och handlingskraft för att förbättra upptäckten av mäns våld mot kvinnor.

Landstingsstyrelsen ställer sig bakom den regionala strategin för jämställdhetsintegrering. Strategin stämmer väl överens med de mål och viljeinriktningar som återfinns i *Jämställdhetspolicy för Stockholms läns landsting*. Dessutom beslutade landstingsfullmäktige år 2008 att underteckna ” Den europeiska deklarationen för jämställdhet mellan kvinnor och män på lokal och regional nivå” (CEMR-deklarationen). Styrelsen vill särskilt uppmärksamma barnens utsatta situation. De kan bli utsatta för våld av både kvinnor och män. Det är viktigt med en fortsatt samverkan med olika myndigheter och organisationer i Stockholms län för att strategin ska kunna förverkligas.

Beslutsunderlag

Personalutskottets protokollsutdrag den 26 oktober 2017
Landstingsdirektörens tjänsteutlåtande den 25 september 2017
Länsstrategi för jämställdhetsintegrering i Stockholms län 2018-2020

Irene Svenonius

Anna Starbrink

Gustaf Drougge

§ 77
Länsstrategin för jämställdhetsintegrering 2018-2020
LS 2017-0818

Ärendebeskrivning

Ärendet innehåller en länsgemensam strategi för jämställdhetsintegrering i Stockholms län för åren 2018-2020.

Beslutsunderlag

Landstingsdirektörens tjänsteutlåtande den 25 september 2017
Länsstrategi för jämställdhetsintegrering i Stockholms län 2018-2020

Personalutskottets beslut

Personalutskottet föreslår landstingsstyrelsen besluta

att Stockholms läns landsting ställer sig bakom den framarbetade länsstrategin för jämställdhetsintegrering 2018-2020 och kommer att arbeta i överensstämmelse med den

att Stockholms läns landsting åtar sig att fortsätta samverka med berörda myndigheter för att strategin ska få genomslag och bidra till fortsatt utveckling av jämställdhetsfrågorna i länet.

Beslutsexpediering:
Akt

Landstingsstyrelsen

Landstingsstyrelsens
personalutskott

Länsstrategi för jämställdhetsintegrering

Ärendebeskrivning

Ärendet innehåller en länsgemensam strategi för jämställdhetsintegrering i Stockholms län för åren 2018–2020.

Beslutsunderlag

Landstingsdirektörens tjänsteutlåtande den 25 september 2017
Länsstrategi för jämställdhetsintegrering i Stockholms län 2018–2020

Förslag till beslut

Personalutskottet föreslår landstingsstyrelsen besluta

att Stockholms läns landsting ställer sig bakom den framarbetade länsstrategin för jämställdhetsintegrering 2018–2020 och kommer att arbeta i överensstämmelse med den

att Stockholms läns landsting åtar sig att fortsätta samverka med berörda myndigheter för att strategin ska få genomslag och bidra till fortsatt utveckling av jämställdhetsfrågorna i länet.

Förvaltningens förslag och motivering

Sammanfattning
Kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. Det är det övergripande målet för Sveriges jämställdhetspolitik och ligger även

som grund för den länsgemensamma strategin för jämställdhetsintegrering i Stockholms län. Målet har brutits ned i följande sex delmål:

1. En jämn fördelning av makt och inflytande
2. Ekonomisk jämställdhet
3. Jämställd utbildning
4. Jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet
5. Jämställd hälsa
6. Mäns våld mot kvinnor ska upphöra

Jämställdhetsintegrering innebär att ett jämställdhetsperspektiv ska ingå i allt beslutsfattande på alla nivåer, för att politiken ska förverkliga jämställdhet i hela samhället. Denna strategi tar sikte på förhållandena i Stockholms län. Strategin har arbetats fram av Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, Länsstyrelsen Stockholm, Polismyndigheten och Stockholms Läns Landsting.

Arbetet med framtagande av strategin startade med en nulägesbeskrivning. Med de nationella jämställdhetspolitiska målen som utgångspunkt beskrevs hur situationen utvecklats i Stockholms län under de år som gått sedan den förra strategin togs fram och vilka nya problemområden som nu uppstått och kunnat identifieras. Utifrån analysen har en strategigrupp, i systema-tiska diskussioner tagit fram regionala delmål under vart och ett av de sex nationella jämställdhetspolitiska målen. När ett utvecklingsområde valts ut har det formulerats för att visa vilken typ av arbete som det behövs mer av. Strategin anger på så sätt en viljeinriktning och blir ett verktyg för arbetet med jämställdhet i länet under perioden 2018–2020.

Bakgrund

Länsstyrelsen i Stockholm har fått i uppdrag av regeringen att i förankring med strategiska aktörer i länet, ta fram en länsstrategi för arbetet med jämställdhetsintegrering för perioden 2018–2020. Syftet är att strategin ska skapa förutsättningar för samverkan och kunna användas av aktörer i länet, som verktyg i både deras interna och externa arbete. Under 2017 har därför följande aktörer haft ett nära samarbete och arbetat fram den nya strategin: Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, Länsstyrelsen i Stockholm, Polisen och Stockholms läns landsting. Genom bredare forum har även inspel till strategin gjorts av bland annat kommuner och intresseorganisationer. Det här är tredje gången Stockholms läns landsting medverkar vid framtagandet av en

länsgemensam strategi för jämställdhetsintegrering i Stockholms län (se LS 0901-0042 samt som en del i LS 1306-0873).

Överväganden
De aktörer som medverkat i framtagandet av denna strategi har alla olika uppdrag inom olika sakområden. Därför utgör detta dokument en övergripande regional strategi och innehåller inte någon detaljerad plan för genomförandet. För att strategin ska få full genomslagskraft i länet, uppmuntras istället alla som står bakom att förverkliga strategin inom sina respektive verksamheter.

Stockholms läns landsting har varit representerade av landstingsstyrelsens förvaltning och tillväxt- och regionplaneförvaltningen i strategigruppen och aktivt medverkat vid framtagandet av strategin. Innehållet i strategin är i enlighet med mål och viljeinriktningar i Jämställdhetspolicy för Stockholms läns landstings, Kap 17.1 i Mål och budget 2017 samt ”Den europeiska deklarationen för jämställdhet mellan kvinnor och män på lokal och regional nivå” (CEMR-deklarationen) som Stockholms läns landstingsfullmäktige undertecknade 2008.

Ekonomiska konsekvenser
Beslutet att ställa sig bakom strategin har inga direkta ekonomiska konsekvenser.

Malin Frenning
Landstingsdirektör

Carl Rydingstam
Stabschef

Beslutsexpediering:
Akt

Länsstyrelsen
Tillväxt- och regionplaneförvaltningen

Godkänd av Malin Frenning, 2017-10-11

Förord

Länsstyrelsen Stockholm

Landshövding

Innehåll

Förord **5**

Innehåll **7**

Inledning **8**
- **Varför en strategi?** **8**
- **Så har strategin tagits fram** **8**

Stockholms läns prioriterade jämställdhetsmål **10**
- **Sammanfattning** **10**
- **1. Jämn fördelning av makt och inflytande** **11**
- **2. Ekonomisk jämställdhet** **14**
- **3. Jämställd utbildning** **18**
- **4. Jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet** **22**
- **5. Jämställd hälsa** **25**
- **6. Mäns våld mot kvinnor ska upphöra** **29**

Referenslista **33**

Inledning

Varför en strategi?

Syftet är att strategin ska skapa förutsättningar för samverkan och kunna användas av aktörer i länet, som verktyg i både deras interna och externa arbete.

Kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. Det är det övergripande målet för Sveriges jämställdhetspolitik. Målet har brutits ned i följande sex delmål:

1. En jämn fördelning av makt och inflytande
2. Ekonomisk jämställdhet
3. Jämställd utbildning
4. Jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet
5. Jämställd hälsa
6. Mäns våld mot kvinnor ska upphöra

Jämställdhetsintegrering innebär att ett jämställdhetsperspektiv ska ingå i allt beslutsfattande på alla nivåer, för att politiken ska förverkliga jämställdhet i hela samhället. Med utgångspunkt i de nationella jämställdhetspolitiska delmålen, tar denna strategi sikte på förhållandena i just Stockholms län. Syftet är att strategin ska skapa förutsättningar för samverkan och kunna användas av aktörer i länet, som verktyg i både deras interna och externa arbete. Med andra ord kan strategin användas i det interna arbetet, till exempel som stöd i beslut som rör den egna organisationen, verksamhetens arbetssätt, rutiner och insatser till de egna medarbetarna såsom arbetsmiljö och kompetensutveckling. I det externa arbetet kan den användas till exempel genom att ha den som stöd i arbetet inom ramen för den offentliga service eller tjänst som aktören tillhandahåller. För att de jämställdhetspolitiska delmålen ska få full genomslagskraft i länet, uppmuntras alla aktörer i länet, såväl offentliga som privata, att förverkliga strategin i sina verksamheter.

Så har strategin tagits fram

Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, Länsstyrelsen Stockholm, Polismyndigheten och Stockholms Läns Landsting har tillsammans arbetat fram denna strategi. Under ledning av Länsstyrelsen, har representanter från samtliga myndigheter tillsammans utgjort en strategigrupp som sedan hösten 2016 träffats regelbundet för att utarbeta den nya strategin.

För att utreda angelägna frågor inom Stockholms län gjordes en nuläges- och behovsanalys av jämställdheten i länet.[1] Analysen gjordes genom att sammanställa existerande data och rapporter om läget i länet inom en rad olika områden. Med de nationella jämställdhetspolitiska målen som utgångspunkt beskrevs hur situationen utvecklats under de år som gått sedan den förra strategin togs fram och vilka nya problemområden som nu uppstått och kunnat identifieras. Utifrån analysen har Strategigruppen, i systematiska diskussioner prioriterat ett fåtal områden under vart och ett av de nationella jämställdhetspolitiska målen.

När ett utvecklingsområde valts ut som en prioritering för Stockholms län har det formulerats för att visa vilken typ av arbete som det behövs mer av, snarare än mindre. I de flesta fall har följaktligen positiva formuleringar valts istället för negativa. För att kontextualisera prioriteringarna i strategin ges under varje delmål en kort problembeskrivning som fokuserar dels på den situation som utgör själva problemet, dels på de normer som bidrar till att upprätthålla situationen.

Denna strategi har tagits fram utifrån ett normmedvetet och intersektionellt perspektiv. Det normmedvetna perspektivet innebär att urvalet av strategins prioriteringar har gjorts med hänsyn till skillnader och variation inom grupperna män och kvinnor. Med ett intersektionellt perspektiv vidgas begreppet jämställdhet ytterligare till att handla om mer än bara kön. I och med detta perspektiv är det viktigt att ta i beaktande att olika maktordningar, såsom ålder, etnicitet, religion, sexuell läggning, funktionalitet, klass, könsidentitet och könsuttryck, samspelar.

För att få in synpunkter och nya perspektiv från fler aktörer än de som ingått i Strategigruppen, anordnades under arbetet med strategin även ett öppet forum och ett samråd. Utöver Strategigruppen, har kommuner, andra myndigheter och frivilligorganisationer deltagit i framtagandet av strategin.

[1] Länsstyrelsen Stockholm (2017) Nuläges- och behovsanalys inför ny länsstrategi för jämställdhetsintegrering, Fakta 2017:7.

Stockholms läns prioriterade jämställdhetsmål

Sammanfattning

1. Jämn fördelning av makt och inflytande
   - Öka kvinnors tillit och delaktighet i demokratin
   - Stärk samhällets stöd och skydd mot försök att minska kvinnors inflytande
2. Ekonomisk jämställdhet
   - Minska könssegregeringen på arbetsmarknaden
   - Utjämna könsskillnaden i sysselsättningsgrad
   - Minska löne- och pensionsskillnaderna mellan kvinnor och män
   - Främja likabehandling på arbetsmarknaden
3. Jämställd utbildning
   - Minska könssegregeringen i utbildningssystemet
   - Förändra könsstereotypa normer för att skapa lika villkor och möjligheter i skolan
   - Utjämna olikheter mellan könen och olika geografiska områden i länet när det gäller utbildning
4. Jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet
   - Öka mäns deltagande i och nyttjande av offentligt stöd till föräldrar
   - Öka kunskap och kännedom om fördelningen av det obetalda hem- och omsorgsarbetet och dess effekter
   - Utjämna de inomregionala skillnaderna i användning av offentlig omsorg
5. Jämställd hälsa
   - Öka jämställdheten och jämlikheten i hälso- och sjukvården
   - Utjämna olikheter mellan könen och olika geografiska områden i länet när det gäller hälsa
   - Förbättra den psykiska hälsan inom de områden där könsskillnader är tydliga
6. Mäns våld mot kvinnor ska upphöra
   - Stärk det förebyggande arbetet för att motverka mäns våld mot kvinnor
   - Stärk skyddet av våldsutsatta och öka utrednings- och uppklarandegraden av anmälningar om våld mot kvinnor och barn
   - Öka offentligt anställdas kunskap och handlingskraft för att förbättra upptäckten av mäns våld mot kvinnor

1. Jämn fördelning av makt och inflytande

En jämn fördelning av makt och inflytande. Kvinnor och män ska ha samma rätt och möjlighet att vara aktiva samhällsmedborgare och att forma villkoren för beslutsfattandet.

Problembeskrivning

Makten i Sverige och Stockholms län är ojämnt fördelad. Kön, ålder och ursprung är bara några av de faktorer som påverkar maktfördelningen – både den formella och informella. Till formell makt hör exempelvis representation i beslutsfattande organ och i näringslivet. Könsskillnaderna i tillgång till formell makt har minskat under de senaste åren, men på vissa områden går utvecklingen långsamt. På de ledande positionerna i näringslivet är män fortsatt kraftigt överrepresenterade.[2] Informell makt handlar om våra möjligheter att delta i att påverka föreställningar, tankar och idéer om oss själva och vårt samhälle. Det gäller till exempel utrymme i kultur och medier. Idag upptar kvinnor bara en tredjedel av medieutrymmet i Sverige.[3]

Under lång tid har män dominerat positioner som ledare och beslutsfattare. Det har lett till att ledarskap och auktoritet har associerats till maskulinitet.[4] Normer kring ledarskap och kön bidrar till att upprätthålla den ojämna maktfördelningen i samhället. Normerna påverkar också hur offentliga uttalanden värderas utifrån kön, vilket kan förklara varför kvinnors representation i medier fortfarande är låg. När överrepresentationen av män har utmanats har detta lett till motreaktioner, inte minst på sociala medier.

För Stockholms län omfattar strategin därför följande prioriteringar:

- Öka kvinnors tillit och delaktighet i demokratin
- Stärk samhällets stöd och skydd mot försök att minska kvinnors inflytande

Offentlig service och myndigheternas interna arbete

Målet om jämn fördelning av makt och inflytande är relevant i flera typer av offentlig service. Alla myndigheter berörs på något sätt då de är ansvariga för att medborgarna ska känna förtroende för och känna sig representerade av det offentliga. Detta inkluderar till exempel att fatta rättssäkra beslut i handläggning och att säkerställa att ingen diskriminering förekommer. Flera myndigheter, såsom Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan, har tydliga roller i att främja medborgarnas självständighet genom arbete och därigenom deras möjlighet att kunna ta plats på de arenor som de finns och verkar inom. Skydd från hot och våld är ytterligare en viktig del i upprätthållandet av ett demokratiskt och jämställt samhälle. I detta är brottsbekämpning en central del.

[2] Regeringens skrivelse 2016/17:10, Makt, mål och myndighet – feministisk politik för en jämställd framtid.
[3] Edström, M.; Jacobsson, J. och Allt är Möjligt (2016) Räkna med kvinnor. Global Media Monitoring Project 2015. Nationell rapport Sverige, s. 21ff.
[4] Wahl m.fl. (2001). Det ordnar sig. Teorier om organisation och kön, kap. 5.

För myndigheternas interna arbete, det vill säga de insatser som riktas till de egna anställda, är delmålet om makt och inflytande relevant på flera sätt. För att uppnå målet behöver till exempel de anställda ha kunskap om hur strukturer och normer påverkar erbjudandet av service. Som arbetsgivare kan myndigheterna därför erbjuda exempelvis utredningsmetodik, metodstöd och ytterligare kompetensutveckling inom området. Jämställdhetsbudgetering är också en viktig del av att tillämpa jämställdhetsintegrering i budgetarbetet. Det innebär att jämställdhetseffekterna av organisationens arbete utvärderas, och att inkomster och utgifter planeras i syfte att främja jämställdhet.[5] Myndigheterna har dessutom ett ansvar att se till att det inte finns någon diskriminering vid rekrytering. Det bör också finnas möjligheter för de anställda att engagera sig politiskt, vilket arbetsgivaren kan underlätta genom att exempelvis bevilja ledighet för politiska aktiviteter.

Prioriteringar för Stockholm

Öka kvinnors tillit och delaktighet i demokratin

Det politiska inflytandet är inte jämnt fördelat, varken i riket eller i Stockholms län. Klyftan mellan dem som deltar och dem som inte deltar har vidgats.[6] Högutbildade och socioekonomiskt resursstarka män är överrepresenterade bland aktiva och beslutsfattande i civilsamhället och politiska partier. Av de som valdes till kommunfullmäktige i Stockholms län 2014 var 44,2 procent kvinnor och 55,8 procent män. Könsfördelningen bland de ordinarie ledamöterna i kommunstyrelsen är inom ramen 40–60 procent i knappt hälften av länets kommuner.[7] Nationell data visar att partierna också har allt svårare att locka unga, utrikes födda och personer från socioekonomiskt utsatta bostadsområden.[8] Väljargrupper som upplever sig vara uteslutna från det politiska beslutsfattandet kan tappa tilltron till demokratin. Bättre representativitet skulle ge medborgare i flera grupper fler folkvalda att identifiera sig med. I och med att fler perspektiv på så vis skulle nå in i de demokratiska församlingarna, skulle dessa institutioners legitimitet också öka. Delaktighet handlar inte bara om att vara aktiv, utan också att ha förutsättningar för att kunna fortsätta vara det. Många avhopp kan vara problematiskt då det kan vara en indikation på undermåliga förhållanden i kommunpolitiken, vilket utgör ett allvarligt demokratiskt problem. I dagsläget är det i större utsträckning kvinnor och unga personer som lämnar sina uppdrag i fullmäktige. Bland de som valdes till kommunfullmäktige i Stockholms län 2014 har 24 procent av de kvinnliga ledamöterna hoppat av i förtid jämfört med 18 procent av männen.[9]

[5] http://www.jamstall.nu/verktygslada/gender-budgeting/. För ytterligare verktyg för jämställdhetsintegrering se http://www.jamstall.nu/verktygslada/verktyg-a-o/.
[6] SOU 2016:5 Låt fler forma framtiden! Betänkande av 2014 års Demokratiutredning – Delaktighet och jämlikt inflytande.
[7] SCB och Länsstyrelsen i Stockholm (2016) På tal om kvinnor och män – Stockholms län 2016, s. 63.
[8] SOU 2016:5 Låt fler forma framtiden! Betänkande av 2014 års Demokratiutredning – Delaktighet och jämlikt inflytande., s.186.
[9] Valmyndigheten (2017) Nuvarande och avgångna ledamöter.

För att alla länets invånare ska kunna delta på lika villkor krävs att fler ges rätt förutsättningar, inte bara för att börja delta, men för att långsiktigt kunna utnyttja sina medborgerliga rättigheter. Ökad tillit och delaktighet skulle innebära större möjligheter att utöva makt och inflytande på lika villkor. För individen är det en fråga om att kunna göra sin röst hörd liksom en fråga om självförverkligande. För att åstadkomma ökad tillit och delaktighet i demokratin i Stockholms län behövs också förbättringar på andra områden, såsom i utbildningssystemet för att etablera en stabil tilltro till demokratin hos unga. På så vis är denna prioritering kopplad till delmålet om jämställd utbildning. Det är dessutom viktigt att upprätthålla förtroendet för det offentliga och förmågan att leverera offentliga tjänster på ett likvärdigt sätt i hela länet. Prioriteringen har därmed även en koppling till de prioriteringar som berör utjämnande av inomregionala skillnader i länet.

Stärk samhällets stöd och skydd mot försök att minska kvinnors inflytande

Ett allvarligt hinder för att uppnå en jämställd fördelning av makt och inflytande är de grupper i samhället vars motiv är just att begränsa andra gruppers inflytande. I en studie från 2015 uppgav nästan tre av tio förtroendevalda att de har utsatts för hot, våld eller trakasserier i samband med sitt politiska uppdrag under valåret 2014, en ökning från föregående mätning.[10] Bland förtroendevalda överlag fanns ingen skillnad i andelen utsatta kvinnor och män. Däremot var förtroendevalda kvinnor som innehade ordförandeposter och kvinnor som var exponerade, exempelvis genom att vara aktiva på internet och i sociala medier, eller som var kända hos allmänheten, i högre grad utsatta än män i samma position. Trots att studien hade ett nationellt fokus kan dessa förhållanden även antas råda i Stockholms län.

När det gäller makt att forma sitt eget liv har i rikstäckande opinionsundersökningar allt fler angett att de upplever ökad främlingsfientlighet som ”mycket oroande”, och frågan utgör idag ett av befolkningens främsta orosområden.[11] Den senaste rapporten om hatbrott från Brottsförebyggande rådet visade också att främlingsfientliga, antisemitiska, islamofobiska, kristofobiska och andra antireligiösa hatbrott har ökat i hela riket.[12] Främlingsfientlighet och kvinnofientlighet är ofta nära sammankopplat, vilket visats i flera internationella studier.[13]

Det förekommer hedersrelaterad kontroll av, framför allt, flickor och kvinnor i grupper med starka normer om släktens eller familjens heder. Frågan har varit omdebatterad under en längre tid både i riket och lokalt i länet och antalet utsatta för hedersrelaterat våld eller förtryck i hela landet har

[10] Brottsförebyggande rådet (2015) Politikernas trygghetsundersökning. Förtroendevaldas utsatthet under valåret 2014, s. 28.
[11] SOM-institutet (2017) Svensk samhällsoro. Göteborgs Universitet.
[12] Brottsförebyggande rådet (2016) Hatbrott 2015, s. 48.
[13] Se exempelvis Zick, A.; Küpper, B. och Hövermann, A. (2011) Intolerance, Prejudice and Discrimination – A European Report. Friedrich-Ebert-Stiftung.

uppskattats till c:a 100 000.[14] För Stockholms län finns ingen tillförlitlig data över problemets omfattning, men det finns anledning att utgå ifrån att problemet är relativt utbrett även här.

Stärkt stöd och skydd från samhället är viktigt för att kunna arbeta mot försök att minska kvinnors inflytande. På samhällsnivå finns en risk att demokratin urholkas om samhället tillåter systematiska kränkningar utifrån kön. Denna prioritering är också nära knuten till målet om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra, då särskilda insatser kan krävas för att förebygga ideologiskt drivet hot och våld.

2. Ekonomisk jämställdhet

Ekonomisk jämställdhet. Kvinnor och män ska ha samma möjligheter och villkor i fråga om betalt arbete som ger ekonomisk självständighet livet ut.

Problembeskrivning

Kvinnor och män har olika ekonomiska förutsättningar. Generellt sett har män det bättre ekonomiskt ställt än kvinnor. Den personliga ekonomin är tätt sammankopplad med utbildning och arbete, och för att åstadkomma ekonomisk jämställdhet behöver därför möjligheterna att tillgodogöra sig utbildning och förutsättningarna för att förvärvsarbeta vara jämställda. Även om klyftorna minskat råder fortsatt avsevärda skillnader i mäns och kvinnors förutsättningar att etablera sig, stanna kvar och utvecklas i arbetslivet och som företagare. Kvinnor och män är idag koncentrerade i olika sektorer och branscher av arbetsmarknaden och har dessutom visat sig ha olika möjligheter att förena arbete och familj samt att behålla hälsan i arbetet.

Det faktum att den svenska arbetsmarknaden är så pass uppdelad efter kön kan förklaras av normer om vilket kön som passar för ett visst yrke. Med dessa normer följer även att olika yrken med liknande kvalifikationskrav värderas olika, och därmed finns även risk för potentiell diskriminering av de som verkar inom ett yrke eller på en position som inte följer könsnormen. Kulturen i en organisation eller bransch kan också ta sig uttryck i en idealbild av medarbetaren, med tillhörande både sakliga och osakliga personliga egenskaper och uttryck, som kan betraktas som stereotyper.[15] Sådana stereotyper omfattar inte bara kön utan även förväntningar på bland annat etnicitet, sexualitet och funktionalitet. Detta kan leda till diskriminering, som är ett allvarligt hinder för att åstadkomma ekonomisk jämställdhet för alla.

För Stockholms län omfattar strategin därför följande prioriteringar:

- Minska könssegregeringen på arbetsmarknaden
- Utjämna könsskillnaden i sysselsättning
- Minska löne- och pensionsskillnaderna mellan kvinnor och män

[14] SOU 2014:49 Våld i nära relationer – en folkhälsofråga. Förslag för ett effektivare arbete, s. 221.
[15] Diskrimineringsombudsmannen (2016). Hundra möjligheter att rekrytera utan att diskriminera – det här visar forskningen, s. 12.

- Främja likabehandling på arbetsmarknaden

Offentlig service och myndigheternas interna arbete

Den offentliga service som har tydligast koppling till målet om ekonomisk jämställdhet är den som syftar till att stödja individen för att uppnå ekonomisk självständighet genom arbete. Utbildning, förmedling av och förberedelser inför arbete är viktiga delar, liksom rehabilitering och ekonomiskt stöd i perioder då arbete inte är möjligt. För detta krävs bland annat korrekt rättstillämpning, riktiga beslut om ersättning och väl utformade stöd som gör att alla kan leva på sin inkomst eller få ekonomiskt stöd och inte blir beroende av till exempel sin partner. Indirekt har myndigheterna inflytande över det allmänna samtalet genom att sprida kunskap till såväl privatpersoner som sakkunniga och beslutsfattare om faktorer som påverkar delmålet om ekonomisk jämställdhet, exempelvis om arbetsmarknads- och näringslivsutveckling, sjukskrivningsmönster, uttag av föräldrapenning och vård av barn.

Myndigheternas interna arbete för att uppnå målet om ekonomisk jämställdhet utgörs bland annat av att utarbeta arbetssätt och metoder för att skapa och sprida kunskap om hur man kan arbeta för att utjämna könsskillnader och ge kvinnor och män lika möjligheter att få arbete, utbildning eller stöd. Jämställdhetsbudgetering är också en viktig del av att tillämpa jämställdhetsintegrering i budgetarbetet. Det innebär att jämställdhetseffekterna av organisationens arbete utvärderas, och att inkomster och utgifter planeras i syfte att främja jämställdhet.[16] Som arbetsgivare måste myndigheterna aktivt arbeta för att åtgärda osakliga löneskillnader och förebygga sjukskrivningar, samt arbeta aktivt i rekryteringar för att myndigheten ska kunna uppnå en jämn fördelning mellan kvinnor och män, samt bättre kunna spegla samhällets mångfald. Goda arbetsvillkor är viktigt för att säkra ett långt, utvecklande och hälsosamt arbetsliv. Detta innebär exempelvis att underlätta för anställda att kombinera betalt och obetalt arbete, och att ha rutiner som säkerställer att kompetensutveckling erbjuds de anställda på ett jämställt sätt.

Prioriteringar för Stockholm

Minska könssegregeringen på arbetsmarknaden

Arbetsmarknaden är kraftigt könssegregerad i Stockholms län, liksom i riket överlag. Det finns ett tydligt samband där kvinnodominerade sektorer och yrkesgrupper är förknippade med betydligt lägre lönenivåer än mansdominerade sådana. År 2014 var de största yrkesgrupperna bland länets kvinnor kontorsassistenter/sekreterare, butikspersonal och grundskollärare/fritidspedagoger/förskollärare. Under samma period var de

[16] http://www.jamstall.nu/verktygslada/gender-budgeting/. För ytterligare verktyg för jämställdhetsintegrering se http://www.jamstall.nu/verktygslada/verktyg-a-o/.

största yrkesgrupperna bland länets män IT-arkitekter/systemutvecklare/testledare, försäkringsrådgivare/företagssäljare/inköpare och butikspersonal.[17] Könsuppdelningen är tydlig även på sektorsnivå. I länet arbetar 72 procent av alla kvinnor inom näringslivet och 28 procent i offentlig sektor, jämfört med 88 respektive 12 procent av männen. När det gäller företagande finns också stora könsskillnader i länet och endast en tredjedel av företagen i Stockholms län leds av kvinnor.[18]

En minskad segregering på arbetsmarknaden skulle bidra till att utjämna de ekonomiska klyftorna mellan män och kvinnor och följaktligen öka den ekonomiska jämställdheten. På samhällsnivå finns även potential att minskad könssegregering skulle resultera i bättre kompetensförsörjning om arbetskraften blev mindre styrd av de könsnormer som många yrken präglas av. En sådan utveckling skulle också göra individen mer fri att välja yrkesinriktning utan att mötas av fördomar kopplade till kön. För att åstadkomma minskad arbetsmarknadssegregering behöver dock förändringar av normer ske tidigt i medborgarnas liv. På så vis är prioriteringen kopplad till delmålet om jämställd utbildning i allmänhet och prioriteringarna om minskad könssegregering i utbildningsystemet och förändrade könsnormer i synnerhet.

Utjämna könsskillnaden i sysselsättningsgrad

Stockholms län har rikets högsta sysselsättningsgrad. Sysselsättningen (15-74 år) är däremot lägre bland kvinnor (69 procent) jämfört med män (73,6 procent). Skillnaden mellan könen är ännu större inom gruppen utrikes födda. Inrikes födda mäns sysselsättningsgrad uppgår till 74,2 procent, vilket kan jämföras med 71,5 procent bland inrikes födda kvinnor. Utrikes födda män har en förhållandevis hög sysselsättning (71,8 procent),vilket är drygt nio procentenheter högre än bland utrikes födda kvinnor (62,5 procent).[19]

Sysselsättning är avgörande för den personliga ekonomin. Om könsskillnaderna i sysselsättning minskade skulle också inkomstklyftorna minska och den ekonomiska jämställdheten öka. För individen är arbetslöshet förknippat med en rad andra problem, såsom sämre hälsa och välbefinnande, vilket gör att prioriteringen är kopplad till delmålet om jämställd hälsa, och framförallt behovet av att utjämna könsskillnaderna i hälsa i olika delar av länet. Arbetskraftsdeltagande är dessutom tätt sammankopplat med ansvaret för det obetalda arbetet. En jämnare fördelning av hem- och omsorgsarbete skulle också utjämna möjligheterna att förvärvsarbeta.

[17] SCB och Länsstyrelsen Stockholm (2016) På tal om kvinnor och män – Stockholms län 2016, s. 36ff.
[18] Ibid, s. 42 ff.
[19] SCB/Arbetskraftundersökning.

Minska löne- och pensionsskillnaderna mellan kvinnor och män

Stockholms län har de högsta inkomstnivåerna i hela landet. Men samtidigt som länets såväl kvinnor som män har förhållandevis höga förvärvsinkomster har länet också de största könsskillnaderna i inkomst. Män har en betydligt högre inkomst än kvinnor och 2014 tjänade de i snitt 90 000 SEK mer om året. Även medianinkomsten skiljer sig markant (288 000 SEK för länets kvinnor jämfört med 341 000 SEK för männen). En mycket högre andel män jämfört med kvinnor har vad som klassas som höga inkomster. Det är också vanligare bland kvinnor än bland män att ha vad som klassas som låga inkomster.[20]

Inkomstskillnaderna kan förklaras av en rad olika faktorer. Förutom könssegregeringen av arbetsmarknaden som beskrivits ovan är det också mycket vanligare att kvinnor arbetar deltid. Även om skillnaden mellan män och kvinnors deltidsarbete minskat något så går det långsamt. År 1990 arbetade 71 procent av kvinnorna i länet heltid och år 2015 har andelen ökat till 74 procent. Bland män i länet har andelen under samma år minskat från 92 procent till 87 procent.[21] Kvinnor är också långtidssjukskrivna i större utsträckning än män, vilket bidrar till ökade inkomstklyftor. Kön är dock inte den enda dimensionen som är tydlig när det gäller inkomstklyftor. Inrikes födda har det i regel bättre ställt än utrikes födda och personer som lever i par har bättre ekonomi än ensamstående.

Att utjämna könsskillnader i löner och pensioner skulle direkt påverka den ekonomiska jämställdheten då inkomst från arbete är de allra flesta svenskars primära inkomstkälla. För individen är inkomsterna avgörande för den egna självständigheten och att slippa vara beroende av en partner eller familj. I och med att hälsa är en förutsättning för förvärvsarbete är prioriteringen tydligt kopplad till delmålet om jämställd hälsa, och i synnerhet prioriteringen att förbättra den psykiska hälsan som både nationellt och i länet står för en allt större del av sjukskrivningarna. Inkomster från arbete påverkas också av fördelningen mellan betalt och obetalt arbete och prioriteringen hänger på så vis även samman med delmålet om jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet.

Främja likabehandling på arbetsmarknaden

Ett stort hinder för att kvinnors och mäns ekonomiska ställning ska bli jämställd är diskriminering. Föreställningar om hur kompetent en person förväntas vara baseras ofta på faktorer som kön, etnicitet, ålder eller funktionsvariation. Det är välbelagt att diskriminering vid rekrytering är vanligt förekommande,[22] men även ojämlika möjligheter till interna karriärprogressioner och ojämlika möjligheter att få kompetensutveckling är också exempel på diskriminering. Vad gäller det senare har studier visat att den anställdas kön påverkar hur en arbetsgivare ser på dess

[20] Ibid, s. 49ff.
[21] Ibid, s. 35.
[22] Oxford Research (2012) Forskningsöversikt om rekrytering i arbetslivet. Forskning som publicerats vid svenska universitet och högskolor sedan år 2000.

kompetensutveckling. I en undersökning från 2016 framkom att män i högre grad kompetensutvecklar sig genom externa privata kurser, medan kvinnor i högre grad följer och lär av kollegor. Männen upplevde sig också ha större inflytande över sin kompetensutveckling.[23]

Liksom när det gäller könssegregeringen av arbetsmarknaden finns mycket som tyder på att det finns effektivitetsvinster att göra på att minska förekomsten av diskriminering på grund av kön. En sådan minskad diskriminering skulle öka den ekonomiska jämställdheten genom att fler skulle ges möjlighet att förvärvsarbeta och genom att osakliga löneskillnader skulle minska. Diskriminering förekommer på långt fler arenor än bara arbetsmarknaden och effektivt arbete för att motverka fördomar behöver sannolikt påbörjas tidigt, redan i skolåldern. Därmed finns en tydlig koppling mellan denna prioritering och delmålet om jämställd utbildning, och i synnerhet med prioriteringen att förändra könsstereotypa normer.

3. Jämställd utbildning

Jämställd utbildning. Kvinnor och män, flickor och pojkar ska ha samma möjligheter och villkor när det gäller utbildning, studieval och personlig utveckling.

Problembeskrivning

Flickor klarar sig i allmänhet bättre i skolan än pojkar men är i regel mer stressade. Möjligheter att tillgodogöra sig utbildning är något som påverkar en människas liv i en lång rad avseenden och har visat sig ha effekter på allt från inkomst till inflytande i samhället och hälsa. Det är också en viktig faktor i en persons självständighet och självförverkligande. Könssegregeringen i gymnasierna är fortsatt stark och könsspecifika förväntningar på hur flickor respektive pojkar ska bete sig i skolan har negativa effekter oavsett kön. Nuvarande maskulinitetsnormer innehåller en anti-pluggkultur som hindrar pojkar från att lyckas i skolan. [24] Samtidigt drabbas flickor av stress över prestationer och förväntningar som också kan ha sin grund i könsnormer och kan påverka deras psykiska hälsa negativt. På samma sätt som när det gäller könssegregeringen på arbetsmarknaden kan också den tydliga könsuppdelningen i gymnasiet förklaras av normer om vilket kön som passar för ett visst yrke.

För Stockholms län omfattar strategin därför följande prioriteringar:

- Minska könssegregeringen i utbildningssystemet
- Förändra könsstereotypa normer för att skapa lika villkor och möjligheter i skolan

[23] Unionen (2016) Kompetensutvecklingsbarometer - En undersökning av tjänstemäns kompetensutveckling i uppfattning och praktik, s. 22, 26.
[24] SOU 2010:53 Pojkar och skolan: Ett bakgrundsdokument om "pojkkrisen", s. 52ff.

- Utjämna olikheter mellan könen och olika geografiska områden i länet när det gäller utbildning

Offentlig service och myndigheternas interna arbete

Skolan levererar den mest centrala offentliga service som berörs av delmålet om jämställd utbildning. Hela utbildningssystemet – från förskola till universitet – ska dock genomsyras av målet. Men det behövs också stöd och samverkan med annan offentlig service, såsom hälso- och sjukvård och sociala insatser. Att ha en god hälsa är en förutsättning för att kunna tillgodogöra sig en utbildning väl, och för att åstadkomma jämställd utbildning behöver barn och ungdomar därför också få jämställd tillgång till hälsa och gynnsamma sociala förutsättningar. Det interna arbetet för att uppnå målet om jämställd utbildning, innebär bland annat att utarbeta arbetssätt och metoder för att få normkritiken på plats bland både elever och lärare. Att anordna temadagar om jämställdhet och att barn och ungdomar får kunskap om arbetsmarknaden är också av stor vikt för att alla elever ska kunna göra medvetna val kring utbildningsvägar. Jämställdhetsbudgetering är också en viktig del av att tillämpa jämställdhetsintegrering i budgetarbetet. Det innebär att jämställdhetseffekterna av organisationens arbete utvärderas, och att inkomster och utgifter planeras i syfte att främja jämställdhet.[25] Vidare kan myndigheter erbjuda praktikplatser till ungdomar för att väcka intresse och uppmuntra till mindre traditionella utbildningsval. Dessutom kan myndigheterna i egenskap av arbetsgivare underlätta för både kvinnor och män att vidareutbilda sig och ta del av kompetensutvecklingsmöjligheter.

Prioriteringar för Stockholm

Minska könssegregeringen i utbildningssystemet

Ett skäl till att arbetsmarknaden är så uppdelad mellan könen är att utbildningssystemet är tydligt könssegregerat. Pojkar och flickor koncentreras i olika utbildningsinriktningar som speglar arbetsmarknadens könssegregering. I Stockholms län var andelen pojkar på de yrkesförberedande programmen 2014/15 högst på VVS- och fastighetsprogrammet och El- och energiprogrammet medan det bland flickor var Hantverksprogrammet och Vård- och omsorgsprogrammet som var vanligast. Inom de högskoleförberedande programmen är skillnaderna mellan könen inte lika stora, undantaget Teknikprogrammet och det Humanistiska programmet som domineras av pojkar respektive flickor.[26] Även horisontell segregering inom utbildning är ett problem då kvinnor fortsatt är underrepresenterade på höga poster inom akademin. Flera nationella studier visar att kvinnor avancerar i lägre grad än män vid

[25] http://www.jamstall.nu/verktygslada/gender-budgeting/. För ytterligare verktyg för jämställdhetsintegrering se http://www.jamstall.nu/verktygslada/verktyg-a-o/.
[26] Länsstyrelsen Stockholm (2016d) STOCKHOLM 2025 – En utbildnings- och arbetsmarknadsprognos. Rapport 2016:16, s. 44.

universitet och högskolor, och att det för de kvinnor som avancerar tar längre tid än för män att gå från doktorsgrad till professor.[27]

Minskad könssegregering i skolan skulle bidra till ett mer jämställt utbildningssystem genom att möjliggöra för fler att välja utbildningsvägar utan oro för att mötas av fördomar kopplade till kön. Minskad könssegregering i utbildningssystemet är dessutom avgörande för att lyckas minska könssegregeringen på arbetsmarknaden, vilket i sin tur skulle kunna resultera i bättre kompetensförsörjning till bristyrken. Således är denna prioritering mycket nära knuten till delmålet om ekonomisk jämställdhet och i synnerhet till prioriteringen om att bryta arbetsmarknadens starka könssegregering.

Förändra könsstereotypa normer för att skapa lika villkor och möjligheter i skolan

Sett till betyg presterar flickor i regel bättre än pojkar i skolan. Det finns många tänkbara orsaker till detta. Bland annat finns forskning som tyder på att det finns ett samband mellan maskulinitetsnormer och lägre prestationer.[28] Ett mindre engagemang i skolarbetet skulle alltså kunna bero på att skolan upplevs som feminin och utgör ett hot mot pojkarnas maskulinitet. På så vis skapas en sorts ”antipluggkultur” bland pojkar. För att bryta denna kultur har vikten av att synliggöra dessa maskulinitetsnormer bland pojkar påtalats.[29]

Gruppen ”pojkar” är dock inte en homogen grupp. Pojkar med föräldrar med eftergymnasial utbildning är generellt sett en framgångsrik grupp i skolan, medan pojkar med föräldrar med endast förgymnasial utbildning som högsta utbildning i regel inte presterar lika bra.[30] Det finns anledning att befara att skillnaderna mellan socioekonomiska grupper har förstärkts genom den stora flyktinginvandringen hösten 2015. En förklaring till detta är att nyanlända elever ofta har flera missade skolår att ta igen. Dessutom har de äldre eleverna i många fall mycket kort tid på sig att hinna få behörighet till gymnasieskolan.[31] I länet blir flickor och unga kvinnor i större utsträckning än pojkar och unga män behöriga till vidare studier, både när det gäller gymnasiet och högskolan.[32]

Utifrån vissa skolrelaterade hälsoaspekter skiljer sig pojkar och flickor markant. Exempelvis upplever flickor betydligt mer skolrelaterad stress än pojkar. Bland barn i årskurs 6-9 angav 35 procent av flickorna och 18 procent av pojkarna att de ofta känner sig stressade på grund av läxor eller

[27] Högskoleverket (2011) Forskarkarriär för både kvinnor och män? statistisk uppföljning och kunskapsöversikt (2011:6R), s. 8.
[28] SOU 2010:51 Könsskillnader i skolprestationer – idéer om orsaker.
[29] Se exempelvis SOU 2010:53 Pojkar och skolan: Ett bakgrundsdokument om ”pojkkrisen”.
[30] Nationella Sekretariatet för Genusforskning (u.å.) Kunskap om genus. Fördjupning: skola. Skolprestationer.
[31] Länsstyrelsen Stockholm (2016) Stockholm 2017 – Full fart framåt! 2016:27, s. 27.
[32] SCB och Länsstyrelsen Stockholm (2016) På tal om kvinnor och män – Stockholms län 2016, s. 20.

prov. Motsvarande siffror för gymnasieungdomar var 59 procent för flickor och 25 procent för pojkar.[33]

Ett normmedvetet arbete har potential att göra utbildningen mer jämställd, bland annat genom att förbättra förutsättningarna för alla elever att göra fria och medvetna utbildningsval – dels gällande i vilken utsträckning och på vilket sätt elever engagerar sig i skolan, dels gällande inriktningar på fortsatta studier. Det normmedvetna arbetet i skolan är också avgörande för att förhindra negativa effekter av destruktiva normer senare i livet, exempelvis för att förebygga våld eller psykisk ohälsa. Flera studier har visat att universella preventionsprogram som fokuserar på unga och vuxna män gör dem mindre våldsamma mot kvinnor och barn och även gentemot andra män. Också andra områden kopplade till mäns hälsa har förbättrats av programmen.[34] På så vis är denna prioritering avgörande för andra delmål, såsom jämställd hälsa och att mäns våld mot kvinnor ska upphöra.

Utjämna olikheter mellan könen och olika geografiska områden i länet när det gäller utbildning

Flickor klarar sig i allmänhet bättre än vad pojkar gör, men inom området jämställd utbildning är det viktigt att också beakta de stora inomregionala skillnader som finns. När det gäller kvaliteten är exempelvis endast 60 procent av lärarna i Nynäshamn behöriga, jämfört med 84 procent i Danderyd.[35] Beroende på kommun varierar andelen icke gymnasiebehöriga mellan några enstaka individer och knappt 16 procent. Det är dock en betydlig förbättring jämfört med 2015 då den högsta andelen icke behöriga i en kommun var 21 procent. För enskilda skolor i länet varierar utfallet mellan att samtliga elever är behöriga till att färre än 40 procent når behörighet till gymnasieskolan.[36]

Vad gäller just flickors och unga kvinnors situation kan man se att exempelvis unga utrikesfödda kvinnor är överrepresenterade i den grupp som varken studerar eller arbetar.[37] En grupp som dessutom drabbas särskilt hårt av kvalitetsbrister är elever med funktionsnedsättningar. Nationellt sett är 21 procent av unga med funktionsnedsättning ganska eller mycket missnöjda med sin skolsituation, vilket kan jämföras med övriga barn där andelen är 8 procent.[38] Flickor med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar får i regel sämre stöd än motsvarande grupp pojkar, vilket bland annat beror på att de får sina diagnoser senare och att många går odiagnostiserade.[39]

För att uppnå jämställd utbildning måste alla elever i länet inkluderas, med hänsyn till skilda förutsättningar. Det är också viktigt att elevens geografiska hemvist inte tillåts avgöra kvaliteten på dess undervisning. En högkvalitativ

[33] SCB (2016) Undersökningarna av barns levnadsförhållanden 2014-2015.
[34] Barker, G. Ricardo, C. och Nascimento, M (2007) Engaging men and boys in changing gender-based inequity in health: Evidence from programme interventions. Genéve: Världshälsoorganisationen (WHO).
[35] Engman, E och Larsson, J (2017) Var fjärde lärare i länet obehörig. SVT Nyheter.
[36] Länsstyrelsen (2016a) STOCKHOLM 2017 – Full fart framåt! 2016:27, s. 75.
[37] SCB och Länsstyrelsen (2016) På tal om kvinnor och män – Stockholms län 2016.
[38] Myndigheten för delaktighet (u.å) Barn och unga med funktionsnedsättning.
[39] Olsson, E (2016) Flickor med adhd får sämre stöd. Skolvärlden.

utbildning för alla är avgörande för att uppnå även flera av de andra delmålen, inte minst ekonomisk jämställdhet.

4. Jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet

Jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet. Kvinnor och män ska ta samma ansvar för hemarbetet och ha möjligheter att ge och få omsorg på lika villkor.

Problembeskrivning

Kvinnor och män har idag inte samma möjligheter att förena betalt arbete med att ha en familj och att vårda relationer med närstående. Det beror på att kvinnor fortfarande tar ett betydligt större ansvar för det obetalda hem- och omsorgsarbetet, medan män ägnar mer tid åt förvärvsarbete. Även om mäns andel av det obetalda arbetet ökat de senaste åren, vilket bland annat syns på ett jämnare uttag av föräldraförsäkringen är det långt kvar tills ansvaret är jämnt delat. Samhällsservice som förskola och äldreomsorg är centralt för att kvinnor och män ska kunna delta på arbetsmarknaden på lika villkor.

En förklaring till den ojämna könsfördelningen av hem- och omsorgsarbetet är könsstereotypa normer kring vem som bär ansvar för vilket arbete. Kvinnor har historiskt ansvarat för hem- och omsorgsarbete medan mäns traditionella roll har varit som familjeförsörjare. Traditionella normer associerar omhändertagande och omvårdnad med femininitet och påverkar hur ansvaret fördelas mellan könen. Dessa idéer leder även till olika förväntningar i arbetslivet, vilket påverkar karriären och de möjligheter som erbjuds där.

För Stockholms län omfattar strategin därför följande prioriteringar:

- Öka mäns deltagande i och nyttjande av offentligt stöd till föräldrar
- Öka kunskap och kännedom om fördelningen av det obetalda hem- och omsorgsarbetet och dess effekter
- Utjämna de inomregionala skillnaderna i användning av offentlig omsorg

Offentlig service och myndigheternas interna arbete

Den offentliga service som berörs av målet är dels sådan som underlättar för personer att förvärvsarbeta, såsom arbetsförmedling, rehabilitering, barn- och äldreomsorg, och dels sådan som möjliggör och underlättar omsorgsarbete, såsom föräldraförsäkring och föräldrastöd. För att åstadkomma jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet måste likvärdigt stöd erbjudas alla oavsett kön, och myndigheterna har ett ansvar för att bedömningar görs utifrån en könsneutral och rättssäker utredningsmetodik. Även information ska ges på ett jämställt sätt, så att exempelvis skola, vård, och omsorg ser till att båda föräldrarna får

information om sina barn och att personer av båda kön informeras på samma sätt om sina anhöriga.

Internt kan myndigheterna bidra till att uppnå målet om jämn fördelning av hem- och omsorgsarbetet genom jämställdhetsbudgetering, som är en viktig del av att tillämpa jämställdhetsintegrering i budgetarbetet. Det innebär att jämställdhetseffekterna av organisationens arbete utvärderas, och att inkomster och utgifter planeras i syfte att främja jämställdhet.[40] Myndigheterna kan även erbjuda kompetensutveckling till sina anställda för att synliggöra och medvetandegöra det obetalda hemarbetets konsekvenser, exempelvis för hälsan och privatekonomin. Myndigheterna behöver också vara flexibla och familjevänliga arbetsgivare som ger möjligheter att kombinera arbete och fritid oavsett kön.

Prioriteringar för Stockholm

Öka mäns deltagande i och nyttjande av offentligt stöd till föräldrar
Kvinnor och män använder fortfarande föräldraförsäkringen i olika stor utsträckning. Under 2016 tog männen i Stockholms län ut betydligt färre föräldraledighetsdagar än vad kvinnorna gjorde – endast 28 procent – och bara 38 procent av VAB-dagarna.[41] Förutom kön är utbildning och inkomstnivå viktiga faktorer som påverkar hur fördelningen av föräldrapenningen ser ut. Dessutom påverkas den ena förälderns uttag av dagar även av den andra förälderns utbildningsnivå och inkomst.[42]

Om mäns deltagande i och nyttjande av offentligt stöd till föräldrar ökade, är det troligt att män också skulle ta sig an en större del av det obetalda hem- och omsorgsarbetet. Att öka mäns andel av ansvaret i föräldraskapet är viktigt eftersom det är tätt sammankopplat med flera av de andra delmålen. Uttaget av föräldraledighet påverkar exempelvis löneutvecklingen och således möjligheterna att uppnå ekonomisk jämställdhet. Dessutom hänger en hög arbetsbelastning av obetalt och betalt arbete samman med en ökad risk för sjukfrånvaro, och delmålet om jämställd hälsa är således också relevant. Kvinnor som nyligen fått sitt andra barn är starkt överrepresenterade i sjukskrivningsstatistiken. Detta tyder på att fäders ansvar för omsorg bör grundläggas tidigt i föräldraskapet, bland annat genom att se till att information och föräldrastöd riktas till alla föräldrar med utgångspunkt i deras förutsättningar.

Öka kunskap och kännedom om fördelningen av det obetalda hem- och omsorgsarbetet och dess effekter
När det gäller könsfördelningen av det obetalda hem- och omsorgsarbetet finns ingen tillförlitlig data på länsnivå. Enligt data på riksnivå kan dock konstateras att kvinnor och män i genomsnitt arbetar lika många timmar per

[40] http://www.jamstall.nu/verktygslada/gender-budgeting/. För ytterligare verktyg för jämställdhetsintegrering se http://www.jamstall.nu/verktygslada/verktyg-a-o/.
[41] SCB och Länsstyrelsen Stockholm (2016) På tal om kvinnor och män – Stockholms län 2016, s. 27.
[42] LO (2017) Sveriges jämställdhetsbarometer 2017 – Tid, makt och pengar, s. 28.

dygn, men män ägnar mer tid åt förvärvsarbete och kvinnor ägnar mer tid åt hemarbete.[43] Det bör dock tilläggas att den senaste av dessa undersökningar gjordes 2010 och att det inte är möjligt att bedöma utvecklingen sedan dess, även om indikationer kan fås genom exempelvis fördelningen av föräldraförsäkringen. Detta försvårar uppföljningen av delmålet och visar på ett behov av ytterligare kunskap på området.

Ökad kunskap om fördelningen av den del av det obetalda hem- och omsorgsarbetet som är mindre synligt i offentlig statistik, är en förutsättning för att kunna utjämna de skillnader som finns. Ökad kännedom om könsskillnaderna skulle kunna leda till nya insatser som kan verka för att utjämna arbetsbördan och frigöra kvinnor till att ägna mer tid åt förvärvsarbete, deltagande i demokratiska processer och överlag verka på arenor där män idag är överrepresenterade. På så vis är prioriteringen kopplad till delmålen om ekonomisk jämställdhet och om jämn fördelning av makt och inflytande.

Utjämna de inomregionala skillnaderna i användning av offentlig omsorg

Offentlig omsorg såsom förskola och äldreomsorg har stor betydelse för kvinnors möjligheter att delta i arbetskraften. Användningen av dessa tjänster varierar dock mycket inom länet. 2015 hade 92 procent av 1-5-åringarna i Danderyd en förskoleplats jämfört med 80 procent av barnen i Sollentuna, Solna och Sundbyberg. I Sollentuna har 85 procent av 6-12-åringarna en fritidshemsplats. Det kan jämföras med 52 procent av barnen i Södertälje och Botkyrka.[44]

För att alla oavsett kön ska kunna delta i förvärvsarbete krävs att det finns tillgång till barnomsorg när föräldrarna faktiskt arbetar. Många kvinnor och män i arbetaryrken anger dock att barnomsorgen inte är öppen när de arbetar.[45] I en nationell undersökning svarar 22 procent av arbetarkvinnorna och 20 procent av arbetarmännen att barnomsorgen sällan eller aldrig är öppen när de arbetar. I första hand efterfrågas barnomsorg på kvällar och helger, därefter tidiga morgnar och natt.

De senaste decennierna har dessutom anhörigomsorgen ökat. Den största gruppen av de som ger anhörigomsorg är döttrar till lågutbildade äldre, en grupp som dock är ojämnt fördelad över länet. Denna grupps möjligheter till ekonomisk självständighet genom betalt arbete är sämre än övriga gruppers och har dessutom försämrats under de senaste 20 åren.[46]

Skillnader i användning av både barn- och äldreomsorg kan i vissa fall eventuellt förklaras av olika kännedom om systemet samt olika tillit och

[43] SCB (2010) Tidsanvändningsundersökning. Genomsnittlig tidsanvändning för personer i åldern 20–64 år.
[44] SCB och Länsstyrelsen Stockholm (2016) På tal om kvinnor och män – Stockholms län 2016, s. 28.
[45] LO (2017) Sveriges jämställdhetsbarometer 2017 – Tid, makt och pengar, s. 40ff.
[46] Regeringen (2016) Makt, mål och myndighet – feministisk politik för en jämställd framtid. Regeringens skrivelse 2016/17:10, s. 79.

förtroende för hur det fungerar, vilket i så fall visar på behovet av samordnade informationsinsatser.

I ett arbete för att förbättra likvärdigheten i och tilltron till den service som erbjuds är det viktigt att tillämpa ett jämställdhetsperspektiv. Om de inomregionala skillnaderna i användningen av offentlig omsorg kunde utjämnas skulle också bördan av det obetalda arbetet för många kvinnor i Stockholms län minska, vilket skulle utgöra ett steg närmre att uppnå målet om att utjämna fördelningen av hem- och omsorgsarbetet. Kvinnors möjlighet att förvärvsarbeta måste tillgodoses i hela länet, i synnerhet eftersom möjligheten till förvärvsarbete är centralt för att uppnå målet om ekonomisk jämställdhet. Likvärdig service är också viktigt för att öka den generella tilltron och delaktigheten i demokratin, vilket därmed också kopplar prioriteringen till delmålet om jämn fördelning av makt och inflytande.

5. Jämställd hälsa

Jämställd hälsa. Kvinnor och män, flickor och pojkar ska ha samma förutsättningar för en god hälsa samt erbjudas vård och omsorg på lika villkor.

Problembeskrivning

Hälsa är en viktig förutsättning för att människor ska ha möjlighet att forma både sina egna liv och det samhälle de lever i, till exempel genom förvärvsarbete, utbildning eller deltagande i demokratiska processer. Idag finns tydliga skillnader mellan kvinnor och män, i synnerhet när det gäller arbetsrelaterad ohälsa och sjukfrånvaro, men också i form av de resurser som satsas på den vård som riktas specifikt till kvinnor, samt det bemötande som ges och den diagnosticering som görs inom hälso- och sjukvården.

Normen att kvinnor bör ta ett större ansvar än män för obetalt hem- och omsorgsarbete, samtidigt som de förvärvsarbetar, påverkar kvinnors psykiska hälsa negativt. Dessutom påverkas hälsan direkt av maktordningen mellan män och kvinnor i sitt mest extrema uttryck i mäns våld mot kvinnor. Hälsoeffekter av destruktiva normer finns även bland män, exempelvis genom att mäns våld också drabbar män och pojkar. Dagens maskulinitetsnormer kan också bidra till att män missköter sin hälsa och låter bli att söka vård och stöd, inte minst för psykisk ohälsa. Normer kan också påverka vilken service som erbjuds män respektive kvinnor inom vård och omsorg.

För Stockholms län omfattar strategin därför följande prioriteringar:

- Öka jämställdheten och jämlikheten i hälso- och sjukvården
- Utjämna olikheter mellan könen och olika geografiska områden i länet när det gäller hälsa

- Förbättra den psykiska hälsan inom de områden där könsskillnader är tydliga

Offentlig service och myndigheternas interna arbete

Jämställd hälsa är relevant i nästan alla former av offentlig service. Sektorer som berörs på ett direkt sätt är exempelvis hälso- och sjukvården, offentligt finansierad omsorg och andra stödfunktioner som är relaterade till olika former av funktionsnedsättningar. Likvärdiga hälsofrämjande insatser ska erbjudas de som behöver dem utan hänsyn till kön, något som kräver tydliga strukturer och arbetssätt som motverkar både omedvetna och medvetna fördomar. En viktig del i arbetet för att uppnå delmålet är folkhälsoarbetet, där ett exempel är det förebyggande arbetet mot alkohol, narkotika, dopning och tobak.

För att uppnå målet om jämställd hälsa kan myndigheterna arbeta internt med kompetensutveckling. Detta kan bland annat inkludera kunskapshöjande insatser för att bli bättre på att identifiera bakomliggande orsaker till psykisk ohälsa (såsom våld i nära relation), insatser för att öka medvetandet om inomregionala skillnader i hälsa och levnadsvillkor samt analyser för att upptäcka och kunna åtgärda omotiverade könsskillnader inom vård och omsorg. Jämställdhetsbudgetering är också en viktig del av att tillämpa jämställdhetsintegrering i budgetarbetet. Det innebär att jämställdhetseffekterna av organisationens arbete utvärderas, och att inkomster och utgifter planeras i syfte att främja jämställdhet.[47] Som arbetsgivare har myndigheterna dessutom ett ansvar att säkerställa en god arbetsmiljö och förebygga både fysisk och psykisk ohälsa bland de egna anställda.

Prioriteringar för Stockholm

Öka jämställdheten och jämlikheten i hälso- och sjukvården

Både bemötande och valet av behandlingar inom hälso- och sjukvården har visat sig variera beroende på faktorer som patienternas kön, etnicitet, funktionsförmåga, ålder, sexuella läggning och könsidentitet.[48] I regel får de med starkare ställning, socioekonomiskt och utbildningsmässigt, också bättre vård. Inom Stockholms län tyckte bara 49,9 procent att vården gavs på lika villkor, i jämförelse med 54,8 procent i riket.[49]

Könsskillnader i vårdtillgång finns inom en rad olika områden. Nationellt sett har kvinnor exempelvis sämre tillgång till operation av grå starr än män och för en rad olika typer av ländryggsbesvär gäller att kvinnor har mer smärta än män innan de blir opererade. Kvinnor med Alzheimers sjukdom

[47] http://www.jamstall.nu/verktygslada/gender-budgeting/. För ytterligare verktyg för jämställdhetsintegrering se http://www.jamstall.nu/verktygslada/verktyg-a-o/.
[48] Vårdguiden (2015) Långt kvar till jämlik vård. Se även SKL (2014) (O)jämställdhet i hälsa och vård och Myndigheten för vård- och omsorganalys (2014) En mer jämlik vård är möjlig.
vård är möjlig
[49] Vården i siffror (2017)

får tre timmar mindre hemtjänst i veckan än män i samma situation. Vårdens kunskap om bråck i ljumsken samt borrelia tycks ofta utgå från en manlig norm som kan medföra att kvinnor inte blir rätt diagnostiserade och inte heller får adekvat behandling.[50]

Å andra sidan visar män med diabetes sämre resultat för blodsocker och blodtryck än kvinnor, och män med cancer i tjocktarmen eller ändtarmen måste oftare opereras om än kvinnor. En förklaring som har diskuterats är att män avstår från att efterfråga vård eftersom det inte passar med traditionella förställningar om maskulinitet att försätta sig i den ställning av beroende och underordning som patientrollen innebär, och att män därför ofta får vård endast i ett senare skede.

Det är i dagsläget något vanligare att de klagomål som framförs på sjukvården gäller patienter som är kvinnor och kvinnor rapporterar mer än dubbelt så ofta som män att de blivit kränkta av vården.[51] En annan dimension som spelar in i val av behandlingar är ålder. Vid en del sjukdomar har äldre sämre tillgång till behandling än yngre trots att det ofta inte är motiverat att ha olika behandlingspolicyer för yngre och äldre patienter. Det är också viktigt att alla, oavsett kön, utifrån sina behov behandlas jämställt och likvärdigt när det gäller resurser och insatser. Det finns i dagens läge ett behov av satsningar för att utveckla den vård som riktas specifikt till kvinnor, bland annat inom förlossningsvården.

Ökad jämställdhet inom hälso- och sjukvården är en nyckel till att uppnå jämställd hälsa. Om osakliga åtskillnader upphörde skulle det få direkta hälsoeffekter för folkhälsan. För individen skulle risken för utebliven eller fel behandling minska. Vikten av att vård erbjuds på jämlika grunder gör också att prioriteringen hänger samman med delmålet om jämn fördelning av makt och inflytande och för tilltron till det demokratiska systemet.

Utjämna olikheter mellan könen och olika geografiska områden i länet när det gäller hälsa

I jämförelse med riket ligger Stockholms län som helhet bra till både vad gäller folkhälsa och sjukskrivningstal.[52] Däremot finns stora inomregionala skillnader i livsvillkor, levnadsvanor, självskattad hälsa, hälsorelaterad livskvalitet samt förväntad livslängd mellan olika områden och grupper i länet. En betydande variation mellan områden finns vad gäller andel med eftergymnasial utbildning, andel utrikesfödda, förvärvsintensitet, medianinkomst samt andel barn som bor i hushåll med ekonomiskt bistånd.

I en undersökning från 2010 angav 26 procent av kvinnorna och 24 procent av männen i Stockholms län att deras allmänna hälsotillstånd var

[50] Sveriges kommuner och landsting (2014) (O)jämställdhet i hälsa och vård.
[51] Ibid, s. 84f.
[52] Centrum för epidemiologi och samhällsmedicin (2014) Livsvillkor, levnadsvanor och hälsa i Stockholms län – Öppna jämförelser 2014.

”någorlunda”, ”dåligt” eller ”mycket dåligt”.[53] Undersökningen visade dock på stora inomregionala skillnader. En viktig orsak till detta är skillnader i livsvillkor, såsom utbildningsnivå, ekonomiska förutsättningar i form av förvärvsfrekvens och inkomstnivå, vilket har bäring på både levnadsvanor och hälsa. Kvinnor i Nynäshamn har lägst förväntad livslängd i länet. Den högsta förväntade livslängden bland kvinnor ses i Danderyd, Lidingö, Vaxholm, Täby och Sollentuna. Man kan notera att skillnaden i förväntad återstående livslängd vid 30 års ålder mellan personer med eftergymnasial och förgymnasial utbildning är större i Stockholms län än i riket som helhet, för män (6,9 år) och för kvinnor (5,9 år).

Hälsoskillnaderna är dock inte bara stora mellan kommuner, utan även inom dem. Ovan nämnda undersökning visade på skillnader inom Stockholms stad, där förekomsten av långvarig begränsande sjukdom, där kvinnor är överrepresenterade, var högst bland kvinnor i Rinkeby-Kista och lägst bland kvinnor i Kungsholmen, Östermalm och Bromma.[54] Dessutom växer en sjättedel av barnen i Rinkeby-Kista upp i hushåll med ekonomiskt bistånd, vilket innebär sämre ekonomiska förutsättningar för hälsa.

Kvinnor och män är heterogena grupper med stora inbördes skillnader. Det är därför viktigt att ett arbete för jämställd hälsa i hela länet har ett intersektionellt perspektiv. För att uppnå målet om jämställd hälsa för alla måste arbetet nå alla delar av länet och anpassas till de varierande förhållanden som råder på olika platser. Statistiken visar också att hälsomålet är tätt sammankopplat med målen om jämställd utbildning och ekonomisk jämställdhet.

Förbättra den psykiska hälsan inom de områden där könsskillnader är tydliga

Även om folkhälsan i Stockholmsregionen på många sätt är bättre jämfört med riket så är psykisk ohälsa och psykosocial stress överrepresenterat i storstäder och utgör ett ökande hälsoproblem i länet. Depression och ångest har ökat påtagligt i Stockholms län och 2015 fick elva procent av de vuxna kvinnorna och fem procent av männen en sådan diagnos (cirka 100 000 kvinnor respektive 40 000 män), jämfört med sex respektive tre procent år 2006.[55] Man har också sett en stor ökning av kvinnors sjukskrivning på grund av utmattningsdepression i samband med återgång till arbetet efter föräldraledighet, i synnerhet efter andra barnet.

Kvinnor är tydligt överrepresenterade när det gäller arbetsskador i form av psykiska besvär. Detta tros kunna bero på att fler kvinnor än män arbetar skift, vilket även ökar risken för sömnstörningar, typ 2-diabetes, ryggbesvär, stroke med mera. Dessutom har fler kvinnor än män arbeten som innebär höga krav och låg kontroll över arbetsuppgifterna (36 procent jämfört med 21 procent), och fler kvinnor än män upplever höga psykologiska krav i

[53] Ibid, s. 60.
[54] Ibid, s. 82.
[55] Stockholms läns landsting (2015), Folkhälsorapport 2015 – Folkhälsan i Stockholms län, s. 6.

arbetet. Detta innefattar bland annat att arbetet nästan hela tiden kräver uppmärksamhet och koncentration (49 procent jämfört med 38 procent), och att arbetet ofta försätter dem i känslomässigt svåra situationer (20 procent jämfört med 9 procent). Höga psykologiska krav ökar risken för utbrändhet, känslomässig utmattning och allmän psykisk ohälsa.[56] Personer i kontaktyrken har visat sig vara särskilt utsatta.

Statistiken över psykisk ohälsa är dock svårtolkad. När det gäller mäns hälsa är själva efterfrågan på vård en viktig fråga. Män söker vård mer sällan än kvinnor. Men det finns också indikationer på att män inte tas på allvar när de väl söker vård för psykisk ohälsa. Det är idag dubbelt så vanligt att män begår självmord. Självmordsförsök, självskador och självmordstankar är dock vanligare bland kvinnor, framför allt i yngre åldersgrupper.[57]

Som en av de nya stora utmaningarna är fokus på psykisk ohälsa viktigt för att kunna uppnå jämställd hälsa. En förbättrad psykisk hälsa inom de områden där könsskillnaderna är tydliga skulle ha stora effekter på hälsan totalt sett. Det skulle kunna innebära färre sjukskrivningar för psykisk ohälsa bland kvinnor och färre självmord bland män. Såväl det stora ansvaret för hem- och omsorgsarbete som arbetsmiljö och arbetsförhållanden i kvinnodominerade sektorer har visat sig påverka den psykiska hälsan negativt, varför insatser inom delmålen som rör ekonomi, obetalt arbete och hälsa med fördel skulle kunna koordineras.

6. Mäns våld mot kvinnor ska upphöra

Mäns våld mot kvinnor ska upphöra. Kvinnor och män, flickor och pojkar, ska ha samma rätt och möjlighet till kroppslig integritet.

Problembeskrivning

Mäns våld mot kvinnor är ett allvarligt och omfattande samhällsproblem som orsakar stort fysiskt och psykiskt lidande för de drabbade. Med mäns våld mot kvinnor avses alla former av fysiskt och psykiskt, inklusive sexuellt, hot och våld som riktas mot kvinnor och flickor. Föreställningar om kön, makt och sexualitet har en grundläggande betydelse för alla former av mäns våld mot kvinnor. Mäns våld mot kvinnor begränsar individens rörelse- och handlingsutrymme och är ett allvarligt hot mot både vuxnas och barns hälsa. Därigenom påverkar det även förutsättningarna för jämställd makt och inflytande, ekonomi och utbildning. Våldet innebär också stora samhällskostnader för hälso- och sjukvården, rättsväsendet och socialförsäkringar. Delmålet omfattar också mäns och pojkars våldsutsatthet och kroppsliga integritet.

Mäns våld mot kvinnor är den kanske tydligaste manifestationen av en destruktiv könsmaktsordning. En koppling mellan våld och

[56] Arbetsmiljöverket (2016) Kvinnors och mäns arbetsvillkor – betydelsen av organisatoriska faktorer och psykosocial arbetsmiljö för arbets- och hälsorelaterade utfall. Kunskapssammanställning 2016:2.
[57] Folkhälsorapport 2015 – Folkhälsan i Stockholms län, kap 9.

maskulinitetsnormer såsom styrka, aggressivitet och makt grundläggs i väldigt unga år.

För Stockholms län omfattar strategin därför följande prioriteringar:

- Stärk det förebyggande arbetet för att motverka mäns våld mot kvinnor
- Stärk skyddet av våldsutsatta och öka utrednings- och uppklarandegraden av anmälningar om våld mot kvinnor och barn
- Öka offentligt anställdas kunskap och handlingskraft för att förbättra upptäckten av mäns våld mot kvinnor

Offentlig service och myndigheternas interna arbete

Offentlig service som berörs av målet om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra är förutom brottsbekämpning och lagförandet av våldsverkare också skydd och vård av brottsoffer. I det förebyggande arbetet är ytterligare former av offentlig service och samverkan viktiga, i synnerhet i och med det normmedvetna arbete som bedrivs i skolorna. Dessutom är flera myndigheter involverade i att förebygga mäns våld mot kvinnor genom att få fler personer i arbete och studier, vilket utgör skyddsfaktorer. Internt behöver myndigheterna säkra att personalen har tillräcklig kunskap för att kunna fråga om och känna igen tecken på våld, samt ha rutiner för hur de ska hantera situationen när kvinnor berättar om våld. Det kan också röra sig om kompetensutveckling för att kunna identifiera bakomliggande orsaker till sjukskrivning, såsom i långvariga psykiska diagnoser där våld ofta är en faktor. Jämställdhetsbudgetering är också en viktig del av att tillämpa jämställdhetsintegrering i budgetarbetet. Det innebär att jämställdhetseffekterna av organisationens arbete utvärderas, och att inkomster och utgifter planeras i syfte att främja jämställdhet.[58]

Prioriteringar för Stockholm

Stärk det förebyggande arbetet för att motverka mäns våld mot kvinnor

Mäns våld mot kvinnor är, förutom att vara ett allvarligt brott, även ett stort folkhälsoproblem. Kvinnor i Stockholms län löper störst risk att drabbas av misshandelsbrott inomhus av en bekant förövare, medan männen löper störst risk att drabbas av misshandel utomhus av en obekant förövare.[59] Omfattningen av våldet är svårt att kartlägga, men i Brås nationella kartläggning över brott i nära relationer uppgav 29,1 procent av kvinnorna och 2,4 procent av männen som blivit utsatta för grov misshandel att de uppsökt, eller hade behövt uppsöka vård hos en läkare, sjuksköterska eller tandläkare.[60] Detta tyder på att det är vanligare att kvinnor utsätts för grövre våld som leder till behov av sjukvård eller annan form av hjälp eller

[58] http://www.jamstall.nu/verktygslada/gender-budgeting/. För ytterligare verktyg för jämställdhetsintegrering se http://www.jamstall.nu/verktygslada/verktyg-a-o/.
[59] SCB och Länsstyrelsen Stockholm (2016) På tal om kvinnor och män – Stockholms län 2016, s. 54ff.
[60] Brottsförebyggande Rådet (2014) Brott i nära relationer En nationell kartläggning Rapport 2014:8, s. 49.

stödinsats. Vissa grupper är också särskilt utsatta, såsom kvinnor med funktionsnedsättning eller kvinnor som har missbruks- och beroendeproblem.[61]

Våldet medför både akuta och långsiktiga konsekvenser för individen och höga kostnader för samhället. Våld är ett område där konstruktionen av maskulinitet visat sig ha negativa effekter på folkhälsan. MUCF:s undersökningar visar att pojkar upplever att omgivningen förväntar sig att de ska vara manliga, och ett sätt att förstärka den egna manligheten är genom att ta avstånd från och nedvärdera det som anses omanligt. En annan bakomliggande orsak till pojkars våldsutövande är att de i högre grad än flickor har konservativa värderingar om kön. Risken att utöva våld är 2-3 gånger så stor för unga män som instämmer i stereotypa uppfattningar om könsroller och har en negativ inställning till jämställdhet, jämfört med dem som inte gör det.[62]

Att påverka normer om maskulinitet, så att de i mindre utsträckning bygger på dominans, risktagande och våld, skulle leda till stora vinster för folkhälsan och samhällsekonomin. Såväl universell prevention riktad till personer som ännu inte brukat våld som riktad prevention mot personer som riskerar att återfalla i brott är avgörande. Att förebygga mäns våld mot kvinnor har tydliga kopplingar till flera av de andra delmålen, framför allt till jämställd hälsa. Men prioriteringen hänger också samman med delmålet jämställd utbildning, i och med det normförändrande arbete som behövs i skolorna.

Stärk skyddet av våldsutsatta och öka utrednings- och uppklarandegraden av anmälningar om våld mot kvinnor och barn

I länet finns knappt 300 platser i skyddat boende. De flesta platserna erbjuds av icke vinstdrivande organisationer. Dessa platser används också för personer från kommuner utanför länet eftersom mindre kommuner och mindre län har svårt att själva tillhandahålla platser. I vissa fall vill inte eller bör inte dessa personer återvända till sin ursprungskommun när skyddsbehovet avtagit och blir således kvar i Stockholm. Bristen på bostäder med överkomliga hyror gör dock att kvinnor och barn ofta tvingas att stanna på ett skyddat boende längre än vad de behöver. Boendena saknar också ofta en stabil finansiering från kommunernas sida. Långsiktig stabil finansiering av de skyddade boendena är emellertid nödvändigt för att kunna säkerställa verksamheternas kvalitet.[63] Dessutom saknar nästan tre fjärdedelar av kommunerna i länet rutiner för hantering av skyddade personuppgifter vid handläggning och genomförande av insatser, och få kommuner uppger att de

[61] Nationellt Centrum för Kvinnofrid (2013) Våld mot kvinnor med funktionsnedsättning.
[62] Ungdomsstyrelsen/MUCF (2013) Unga och våld, kap 4.
[63] Länsstyrelsen Stockholm (2016b) Läget i länet – Bostadsmarknaden i Stockholms län 2016, s. 25.

har en aktuell rutin för att säkra barns skolgång då de befinner sig i skyddat boende.[64]

Anmälningar där kvinnor utsatts för våld i nära relation eller där barn bevittnat eller utsatts för våld utreds inte i tillräckligt stor utsträckning i dagsläget. Detta leder till att kvinnor och barn inte får den vård och de insatser som de har behov av och rätt till.[65] En större uppklarandegrad skulle förutom att ha ett starkt symbolvärde också bidra till att freda kvinnor och barn från framtida våldshandlingar.

En ökande uppklarandegrad och ett kraftfullt skyddssystem för brottsoffer är centralt, inte bara för att se till att våldsutsatta kvinnor och barn får sina mänskliga rättigheter tillgodosedda, men också för att samhället bör visa att det står på brottsoffrets sida. För individen kan ett stärkt skydd vara rent livsviktigt och fler uppklarade fall kan ge fler individer upprättelse. Frågan om skydd är starkt kopplat till målet om jämn fördelning av makt och inflytande. Denna prioritering kan delvis överlappa med prioriteringen att stärka skyddet vid försök att minska kvinnors inflytande. Utredning och uppklarande är avgörande för att alla medborgare ska kunna känna tilltro till rättsstaten och det demokratiska systemet.

Öka offentligt anställdas kunskap och handlingskraft för att förbättra upptäckten av mäns våld mot kvinnor

För att våld ska kunna upptäckas så tidigt som möjligt behöver offentligt anställda ha tillräcklig kunskap om våldsmönster och förekomst, samt kunna identifiera tecken på våld. De anställda måste dessutom ges de nödvändiga verktygen för att kunna hantera situationer då de misstänker att våld förekommit. Det är också viktigt i det förebyggande arbetet där flera typer av offentlig service har betydelse, exempelvis utbildningssystemet.

När kommunerna i Stockholms län fick frågan om inom vilka områden de såg de främsta utmaningarna för det fortsatta arbetet med jämställdhet svarade mer än hälften av kommunerna ”Mäns våld mot kvinnor”.[66] I samma undersökning framkom även att kommunerna har behov av utbildning inom våld i nära relationer. Flera av de tillfrågade kommunerna uttryckte ett intresse för webbutbildningar inom detta område och/eller ekonomiskt stöd i form av projektbidrag för att kunna vidareutveckla sitt arbete för att minska mäns våld mot kvinnor.

Om man uppnår målet att öka offentligt anställdas kunskap om mäns våld mot kvinnor och deras handlingskraft när våld misstänks, ökar också chanserna att stoppa våld i ett tidigt skede. Detta har betydelse för en rad andra områden, såsom för delmålet om jämställd hälsa där både fysiska och psykiska hälsovinster finns att göra.

---

[64] Sveriges kommuner och Landsting (2016) Öppna jämförelser: Jämställdhet – En grundläggande rättighet, s. 14.
[65] Dragic. M (2016) Åtal ovanligt trots att fler kvinnor anmäler våld. Dagens Nyheter.
[66] Länsstyrelsen Stockholm (2016) Jämställdhet och mänskliga rättigheter – nulägesbeskrivning av kommunernas arbete. Rapport 2016:17, s.16.

Referenslista

Arbetsmiljöverket (2016) Kvinnors och mäns arbetsvillkor – betydelsen av organisatoriska faktorer och psykosocial arbetsmiljö för arbets- och hälsorelaterade utfall. Kunskapssammanställning 2016:2. https://www.av.se/globalassets/filer/publikationer/kunskapssammanstallningar/kvinnors-och-mans-arbetsvillkor-kunskapssammanstallning-rap-2016-2.pdf

Arbetsmiljöverket (2015) Arbetsskador 2015 – län och kommun. https://www.av.se/globalassets/filer/statistik/arbetsskador-2015/arbetsmiljostatistik-arbetsskador-lan-kommun-2015-rapport-2016-02.pdf

Ashikali, T och Groeneveld, S, (2015) Diversity management for all? An empirical analysis of diversity management outcomes across groups, Personnel Review, Vol. 44(5), 757 – 780.

Barker, G; Ricardo, C. och Nascimento, M (2007) Engaging men and boys in changing gender-based inequity in health: Evidence from programme interventions. Genéve: Världshälsoorganisationen (WHO). http://www.who.int/gender/documents/Engaging_men_boys.pdf

Brottsförebyggande rådet (2016) Hatbrott 2015. https://www.bra.se/publikationer/arkiv/publikationer/2016-09-29-hatbrott-2015.html

Brottsförebyggande rådet (2015) Politikernas trygghetsundersökning. Förtroendevaldas utsatthet under valåret 2014. https://www.bra.se/download/18.31d7fffa1504bbffea0a3a9e/1450269859770/2015_23_PTU.pdf

Brottsförebyggande rådet (2014) Brott i nära relationer En nationell kartläggning Rapport 2014:8. https://www.bra.se/download/18.9eaaede145606cc8651ff/1399015861526/2014_8_Brott_i_nara_relationer.pdf

Diskrimineringsombudsmannen (2016). Hundra möjligheter att rekrytera utan att diskriminera – det här visar forskningen. http://www.do.se/globalassets/stodmaterial/stod-hundra-mojligheter-rekrytera-utan-diskriminera2.pdf

Dragic. M (2016) Åtal ovanligt trots att fler kvinnor anmäler våld. Dagens Nyheter. http://www.dn.se/sthlm/atal-ovanligt-trots-att-fler-kvinnor-anmaler-vald/

Edström, M; Jacobsson, J. och Allt är Möjligt (2015) Räkna med kvinnor. Global Media Monitoring Project 2015. Nationell rapport Sverige.

http://cdn.agilitycms.com/who-makes-the-news/Imported/reports_2015/national/Sweden.pdf

Engman, E och Larsson, J (2017) Var fjärde lärare i länet obehörig. SVT Nyheter. https://www.svt.se/nyheter/lokalt/stockholm/25-procent-obehoriga-larare-i-lanet

Försäkringskassan (2017a) Antal närståendepenningdagar, individer och vårdade, 1999-. https://www.forsakringskassan.se/statistik/statistik_och_analys2/Sjuk/narstaendepenning

Försäkringskassan (2017b) Vägen till ett sjukpenningtal på 9,0 – Skillnaden mellan kvinnors och mäns sjukpenningtal ska minska. Redovisning 2017-04-25. https://www.forsakringskassan.se/wps/wcm/connect/decba997-fa8c-4a4e-8a73-c26d10e6b5bf/resultat-kvinnors-andel-sjp-talet-2017-04-25.pdf?MOD=AJPERES&CVID=&CACHE=NONE&CONTENTCACHE=NONE

Heikkilä, M (2015) Delmål 2: Ekonomisk jämställdhet (Utbildning). S. 129-178. I SOU 2015:86 Forskarrapporter till Jämställdhetsutredningen. http://www.sou.gov.se/wp-content/uploads/2015/03/Mia-Heikkil%C3%A4-Ekonomisk-j%C3%A4mst%C3%A4lldhet-utbildning.pdf

Högskoleverket (2011) Forskarkarriär för både kvinnor och män? statistisk uppföljning och kunskapsöversikt (2011:6R). http://jamda.ub.gu.se/bitstream/1/540/1/forskarkarriar.pdf

IFAU (2012) Vad är rätt profil för att få ett jobb? En experimentell studie av rekryteringsprocessen. http://www.ifau.se/globalassets/pdf/se/2012/r-12-13-vad-ar-ratt-profil-for-att-att-fa-ett-jobb.pdf

LO (2017) Sveriges jämställdhetsbarometer 2017 – Tid, makt och pengar. http://www.lo.se/home/lo/res.nsf/vRes/lo_fakta_1366027478784_jamstalldhetsbarometern_2017_pdf/$File/jamstalldhetsbarometern_2017.pdf

Länsstyrelsen Stockholm (2017) Nuläges- och behovsanalys inför ny länsstrategi för jämställdhetsintegrering. Fakta 2017:7.

http://www.lansstyrelsen.se/Stockholm/Sv/publikationer/2017/Sidor/nulages-och-behovsanalys-infor-ny-lansstrategi-for-jamstalldhetsintegrering.aspx

Länsstyrelsen Stockholm (2017) Nuläges- och behovsanalys inklusive prioriteringar för jämställd regional tillväxt 2016 – 2018 Stockholms län. http://www.lansstyrelsen.se/Stockholm/SiteCollectionDocuments/Sv/publikationer/2017/fakta-2017-7-nulages-och-behovsanalys-jamstalldhetsstrategin.pdf

Länsstyrelsen Stockholm (2016) Jämställdhet och mänskliga rättigheter – nulägesbeskrivning av kommunernas arbete. Rapport 2016:17. http://www.lansstyrelsen.se/Stockholm/SiteCollectionDocuments/Sv/publikationer/2016/rapport-2016-17.pdf

Länsstyrelsen Stockholm (2016a) STOCKHOLM 2017 – Full fart framåt! http://www.lansstyrelsen.se/Stockholm/SiteCollectionDocuments/Sv/publikationer/2016/R2016-27-stockholm-2017-full-fart-framat-webb.pdf

Länsstyrelsen Stockholm (2016b) Läget i länet – Bostadsmarknaden i Stockholms län 2016. http://www.lansstyrelsen.se/Stockholm/SiteCollectionDocuments/Sv/publikationer/2016/rapport-2016-18.pdf

Länsstyrelsen Stockholm (2016c) Operation Kvinnofrid – Strategi för att motverka våld i nära relationer 2016–2020 http://operationkvinnofrid.se/sites/default/files/rapport-2016-13.pdf

Länsstyrelsen Stockholm (2016d) STOCKHOLM 2025 – En utbildnings- och arbetsmarknadsprognos. Rapport 2016:16 http://www.lansstyrelsen.se/Stockholm/SiteCollectionDocuments/Sv/publikationer/2016/rapport-2016-16.pdf

Länsstyrelsen Stockholm (2015) Jämställdhetsintegrering – genomförande av strategi för Stockholms län 2014–2016. Rapport 2015:5. http://www.lansstyrelsen.se/stockholm/SiteCollectionDocuments/Sv/publikationer/2015/rapport-2015-5.pdf

Länsstyrelsen Stockholm (2014) Prostitutionen i Sverige 2014. En omfattningskartläggning. http://www.lansstyrelsen.se/stockholm/SiteCollectionDocuments/Sv/publikationer/2015/prostitution-kartlaggning-2014.pdf

Länsstyrelsen Stockholm (u.å.) Våld i nära relationer. http://www.lansstyrelsen.se/Stockholm/SiteCollectionDocuments/Sv/mannis ka-och-samhalle/jamstalldhet/Vald%20i%20nara%20relation/A5-brochyr-vald-i-nara-relationer.pdf

Länsstyrelsen Stockholm, Stockholms läns landsting, Polismyndigheten, Tullverket, Kriminalvården (2017) Strategi och handlingsplan för ANDT-arbetet i Stockholms län, 2017–2020. http://www.lansstyrelsen.se/Stockholm/Sv/publikationer/2017/Sidor/strategi-och-handlingsplan-ANDT-arbetet-i-stockholms-lan-2017-2020.aspx

Myndigheten för delaktighet (u.å) Barn och unga med funktionsnedsättning. http://www.mfd.se/funktionshinderspolitik/barn-och-unga-med-funktionsnedsattning/

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2015) Särskilt utsatta ungdomsgrupper – Ungas sexuella och reproduktiva rättigheter. Fokus 15: Del 2. https://www.mucf.se/sites/default/files/publikationer_uploads/sarskilt-utsatta-ungdomsgrupper-fokus15-del2.pdf

Nationellt Centrum för Kvinnofrid (2013) Våld mot kvinnor med funktionsnedsättning. Uppsala Universitet.

http://kunskapsbanken.nck.uu.se/nckkb/nck/publik/fil/visa/481/nck-rapport-vald-mot-kvinnor-med-funktionsnedsattning-2013-1.pdf

Nationella Sekretariatet för Genusforskning (u.å.) Kunskap om genus. Fördjupning: skola. Skolprestationer. http://www.genus.se/kunskap-om-genus/fordjupning-skola/skolprestationer/

Olsson, E (2016) Flickor med adhd får sämre stöd. Skolvärlden (online). http://skolvarlden.se/artiklar/flickor-med-adhd-far-samre-stod

Origo (2016) Fler söker hjälp mot hedersvåld. http://www.origostockholm.se/fler-soker-hjalp-mot-hedersvald/

Oxford Research (2012) Forskningsöversikt om rekrytering i arbetslivet Forskning som publicerats vid svenska universitet och högskolor sedan år 2000. http://www.do.se/globalassets/publikationer/rapport-forskningsoversikt-diskriminering-rekrytering.pdf

Pamp-Sandgren, K och Pettersson, J (2013) #jämställdhet – Temarapport om kvinnor och män i kollektivtrafiken. Trafikförvaltningen, Stockholms läns landsting. http://b2b.sl.se/Global/Pdf/Rapporter/%23j%C3%A4mst%C3%A4lldhet.pdf

Polismyndigheten (2016) Plan för jämställdhetsintegrering på Polismyndigheten 2016-2018. http://www.genus.se/wp-content/uploads/pub-Polismyndighetens-plan-for-jamstalldhetsintegrering-2016-2018.pdf

Regeringen (2016) Makt, mål och myndighet – feministisk politik för en jämställd framtid. Regeringens skrivelse 2016/17:10. http://www.regeringen.se/4ace09/globalassets/regeringen/dokument/socialdepartementet/jamstalldhet/makt-mal-och-myndighet---feministisk-politik-for-ett-jamstallt-samhalle-skr.-2016_17-10.pdf

RFSL (2016). Förtroende att stärka – Om hbtq-personers förtroende för olika samhällsinstanser och vad som behöver förändras. https://www.rfsl.se/wp-content/uploads/2017/01/RFSL_rapport_Fortroende-att-starka_webb.pdf

SCB (2016a) Demokratins representanter – en studie av representativitet, delaktighet och syn på uppdraget. Demokratistatistik rapport 23. http://www.scb.se/Statistik/_Publikationer/ME0107_2014A01J_BR_ME09BR1603.pdf

SCB (2016b) Undersökningarna av barns levnadsförhållanden 2014-2015.

SCB och Länsstyrelsen Stockholm (2016) På tal om kvinnor och män – Stockholms län 2016. http://www.lansstyrelsen.se/Stockholm/SiteCollectionDocuments/Sv/publikationer/2016/pa-tal-om-kvinnor-och-man-2016.pdf

SCB (2010) Tidsanvändningsundersökning. Genomsnittlig tidsanvändning för personer i åldern 20–64 år. http://www.scb.se/sv_/Hitta-statistik/Temaomraden/Jamstalldhet/Indikatorer/Jamn-fordelning-av-det-

obetalda-hem--och-omsorgsarbetet/Fordelning-mellan-betalt-och-obetalt-arbete/Genomsnittlig-tidsanvandning-for-personer-i-aldern-2064-ar/

Socialdepartementet (2016) Uppdrag om länsstrategier för jämställdhetsintegrering. http://www.regeringen.se/4b02ef/globalassets/regeringen/dokument/socialdepartementet/jamstalldhet/beslut-uppdrag-om-lansstrategier-for-jamstalldhetsintegrering.pdf

SOM-institutet (2017) Svensk samhällsoro. Göteborgs Universitet. http://som.gu.se/digitalAssets/1624/1624265_svensk-samh--llsoro.pdf

SOU 2014:49 Våld i nära relationer – en folkhälsofråga. Betänkande av Nationella samordnaren mot våld i nära relationer. http://www.regeringen.se/rattsdokument/statens-offentliga-utredningar/2014/06/sou-201449/

SOU 2014:34. Inte bara jämställdhet – Intersektionella perspektiv på hinder och möjligheter i arbetslivet. Forskningsrapport till Delegationen för jämställdhet i arbetslivet. http://www.regeringen.se/49baec/contentassets/5d2854cb8ddc4285af0aff0105c02540/inte-bara-jamstalldhet---intersektionella-perspektiv-pa-hinder-och-mojligheter-i-arbetslivet-sou-201434

SOU 2010:51 Könsskillnader i skolprestationer – idéer om orsaker. http://www.regeringen.se/49b719/contentassets/d48f0f7bf67a4d8b8b62b3dfbc36b551/konsskillnader-i-skolprestationer---ideer-om-orsaker-sou-201051

SOU 2010:53 Pojkar och skolan: Ett bakgrundsdokument om "pojkkrisen". http://www.regeringen.se/49b719/contentassets/7f7a1db6f42548a095703ec81002e72b/pojkar-och-skolan-ett-bakgrundsdokument-om-pojkkrisen-sou-201053

Stockholms läns landsting (2015) Folkhälsorapport 2015 – Folkhälsan i Stockholms län. http://dok.slso.sll.se/CES/FHG/Folkhalsoarbete/Halsa%20Stockholm/Folkhalsorapport_2015.pdf

Strategirådet (2016) Uppföljning av strategigruppens arbete med jämställdhetsintegrering i Stockholms län 2014-2016.

Sveriges kommuner och Landsting (2016) Öppna jämförelser: Jämställdhet – En grundläggande rättighet. http://webbutik.skl.se/shop?funk=visa_artikel&artnr=7585-413-7

Ungdomsstyrelsen (2013) Unga och våld. https://www.mucf.se/sites/default/files/publikationer_uploads/publ-unga-och-vald.pdf

Unionen (2016) Kompetensutvecklingsbarometer - En undersökning av tjänstemäns kompetensutveckling i uppfattning och praktik http://mb.cision.com/Public/1257/2029531/85916b1e6b8abc4a.pdf

Valmyndigheten (2017) Nuvarande och avgångna ledamöter. http://www.val.se/val_och_folkomrostningar/val2014/nuvarande_led/index.html

Wahl, A.; Holgersson, C.; Höök, P. och Linghag, S. (2001). Det ordnar sig. Teorier om organisation och kön. Lund: Studentlitteratur.

Zick, A.; Küpper, B. och Hövermann, A. (2011) Intolerance, Prejudice and Discrimination – A European Report. Friedrich-Ebert-Stiftung. http://library.fes.de/pdf-files/do/07908-20110311.pdf